

Θέματα

Γ' ΜΕΡΟΣ

ΕΚ ΒΑΘΕΩΝ ΜΕ ΤΟΝ Ι. ΚΑΜΠΑΝΕΛΛΗ

«Θεατρική παράσταση έγινε πολιτικό γεγονός στα χρόνια της δικτατορίας

Συνομιλία με τον Π. Παιονίδη

μανλική εποχή. Εχουμε κάνει μια πορεία, έστω ανήσυχη, με μια Κυβέρνηση Κέντρου. Ερχόμαστε βέβαια στην αποστασία αλλά αυτό μας έχει αποδεσμεύσει και κάποιο νιώθουμε, τουλάχιστο, ελεύθεροι, να φωνάζουμε, να διαμαρτυρηθούμε. Κι ανεβαίνει αυτό το έργο, το «Βίβα Ασπασία», το οποίο, όπως είπα και πριν, δεν είναι από τα καλύτερα μου, αλλά είναι η πρώτη φορά που αναφέρεται στο ελληνικό θέατρο η εθνική αντίσταση και μάλιστα η πρώτη φορά, που το λμούμε σ' ένα σκηνικό, γιατί έτσι άρχισε η παράσταση, ένας τοίχος αθηναϊκός, την εποχή της κατοχής, όπου απάνω ήταν γραμμένο το ΕΑΜ-ΕΛΑΣ και άλλα συνθήματα.

Ανοιξε η αυλαία κι ήταν σαν πρόλογος και σηματοδοσία χώρου και χρόνου, κι ο κόσμος ξεσπούσε σε χειροκροτήματα. Και θάθελα λίγο εδώ απάνω να σταθώ. Πάνω στην παράσταση αυτή. Αυτό το έργο απόφυγε να το κρίνει και να το κατακρίνει η Δεξιά. Αλλά έφαγε τα πυρά από την αριστερά, η οποία από έλλειψη φαντασίας, από έλλειψη χιούμορ δεν δέχτηκε να περάσει με το διαβατήριο της σάτιρας κάτι που ως τότε δεν επιτρέπεται με κανένα τρόπο να φτάσει στη σκηνή.

Κι αυτό είχε διχάσει την Αριστερά. Και μάλιστα βγήκε ο Θεοδωράκης να το υπερασπίσει. Και ο Λεωνίδας ο Κύρκος κ.α. και οι άλλοι μισοί να το βρίζουν και να το χτυπάνε: Έγινε κυριολεκτικά ένας εμφύλιος πόλεμος μέσα στην αριστερά για το έργο μου. Ομως αυτό στάθηκε αιτία ν' ανακάμψει την αθρόα συρροή θεατών και το έργο μετά από τους πρώτους μήνες να σπάσει και να ξεθωιάσει... αυτό έγινε το '66.

Το '66 ανεβαίνει επίσης το «Οδυσσέα γύρισε σπίτι» για πρώτη φορά. Και ήταν από τις πρώτες μέρες ένας θριαμβικός όσο και η «Αυλή», θάλαγα. Κι ήταν μαζί κι ένα ξάφνιασμα. Το έργο φάνηκε πολύ πρωτοποριακό το '66 κι ως είχε γραφτεί το '52. Έπρεπε να περάσουν 14 χρόνια, να ωριμάσουμε, να έχουν παιχτεί ξένα έργα πολλά για να δεχτούμε από ελληνικής πλευράς έργο όπως ο «Οδυσσέας».

Κι αυτό δεν έχει μόνο θεατρικό αλλά και κοινωνικό ενδιαφέρον. Το πόσο προετοιμασμένοι είμαστε να δεχτούμε ή να μη δεχτούμε τους ίδιους τους εαυτούς μας. Όταν δεν έχουμε προετοιμάσει το έδαφος οι ξένοι για μας τους ίδιους.

Κι αυτό δεν έχει μόνο θεατρικό αλλά και κοινωνικό ενδιαφέρον. Το πόσο προετοιμασμένοι είμαστε να δεχτούμε ή να μη δεχτούμε τους ίδιους τους εαυτούς μας. Όταν δεν έχουμε προετοιμάσει το έδαφος οι ξένοι για μας τους ίδιους.

Κι αυτό δεν έχει μόνο θεατρικό αλλά και κοινωνικό ενδιαφέρον. Το πόσο προετοιμασμένοι είμαστε να δεχτούμε ή να μη δεχτούμε τους ίδιους τους εαυτούς μας. Όταν δεν έχουμε προετοιμάσει το έδαφος οι ξένοι για μας τους ίδιους.

Κι αυτό δεν έχει μόνο θεατρικό αλλά και κοινωνικό ενδιαφέρον. Το πόσο προετοιμασμένοι είμαστε να δεχτούμε ή να μη δεχτούμε τους ίδιους τους εαυτούς μας. Όταν δεν έχουμε προετοιμάσει το έδαφος οι ξένοι για μας τους ίδιους.

Κι αυτό δεν έχει μόνο θεατρικό αλλά και κοινωνικό ενδιαφέρον. Το πόσο προετοιμασμένοι είμαστε να δεχτούμε ή να μη δεχτούμε τους ίδιους τους εαυτούς μας. Όταν δεν έχουμε προετοιμάσει το έδαφος οι ξένοι για μας τους ίδιους.

Κι αυτό δεν έχει μόνο θεατρικό αλλά και κοινωνικό ενδιαφέρον. Το πόσο προετοιμασμένοι είμαστε να δεχτούμε ή να μη δεχτούμε τους ίδιους τους εαυτούς μας. Όταν δεν έχουμε προετοιμάσει το έδαφος οι ξένοι για μας τους ίδιους.

Κι αυτό δεν έχει μόνο θεατρικό αλλά και κοινωνικό ενδιαφέρον. Το πόσο προετοιμασμένοι είμαστε να δεχτούμε ή να μη δεχτούμε τους ίδιους τους εαυτούς μας. Όταν δεν έχουμε προετοιμάσει το έδαφος οι ξένοι για μας τους ίδιους.

«Οδοιπορικό» μας. Πού πηγαίνουμε από το '66; Ι.Κ. Μπαίνουμε πια στην περίοδο της δικτατορίας. Και ακολουθεί μια σιωπή φυσικά, όχι μόνο γιατί καταλαμβάνουμε πως δεν μπορούμε να παητούμε πια, αλλά και οι ίδιοι θέλουμε σαν διαμαρτυρία να σωπάσουμε. Και υπάρχει από μέρους μου μια σιωπή θεατρική για τρία χρόνια. Στα τρία αυτά χρόνια κάνω μια ταινία με τον αδελφό μου τον Γιώργο. Γράφω το σενάριο, το σκηνοθετώ μαζί με τον Γιώργο, το «Κανόνι και τα αηδόνι», όπου υπάρχει μέσα και ο μουσικός γάμος, ο γάμος του Γρηγόρη Αυξεντίου. Πήγε και στην Κύπρο αυτή η ταινία και παίχτηκε πολύ.

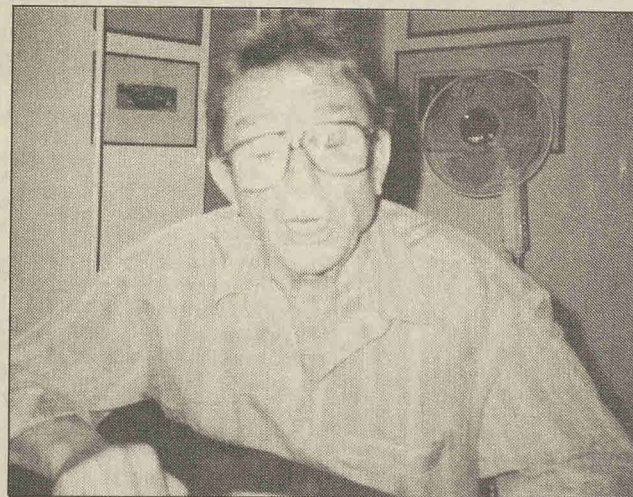
Τώρα, τα της δικτατορίας τα ξέρουμε όλοι. Θέλω, τελικά, να κάνω την πρώτη μου παρουσία στο θέατρο και δεν θέλω να την κάνω μ' ένα έργο που μπορεί να είναι εμπορικό. Τα έργα μου ποτέ δεν επεδίωξα να είναι εμπορικά. Θάθελα να τα βλέπει ο κόσμος, φυσικά, να έχουν παραλήπτες, αλλά να μην είναι αυτό που λένε, εμπορικά. Και γι' αυτό η επανεμφάνισή μου είναι φτιαγμένη με τέτοιο τρόπο που να είναι έτσι μια πολιτική πράξη. Και κάνω μια διασκευή — είναι ένα έργο που θάθελα κάποτε να ξαναδουλέψω — του διηγήματος του Κάφκα «Η αποικία των τιμωρημένων» και την ανεβάζω στο τότε πειραματικό θέατρο της Μαριέττας Ριάλδη. Το θεατράκι εκείνο το μικρό των 80—100 θέσεων ήταν στην οδό Ακαδημίας. Το έργο έλεγε Κάφκα και οι δικτάτορες δεν κατάλαβαν τί σημαίνει αυτό. Κι εκεί έπαιζαν δύο πολύ αγαπητού μου γίλοι, τους οποίους πρέπει ν' αναφέρω. Ο γνωστός σκηνοθέτης Χρήστος Ζάνος και ο Χρήστος ο Σιοπαχάς. Επίσης, έπαιζε ο Γιώργος ο Γαλάντης, γνωστός τώρα πια εκδότης του «Διαβάζω». Ηθοποιοί οπούδασε κι εκείνος κι εξακολουθεί ν' ασχολείται με το θέατρο.

Μετά απ' αυτό, κάναμε μια δουλειά πάλι με την Καρέζη και τον Καζάκο. Ήταν μια δουλειά που δεν πήγε καλά. Η «Ασπασία και Περικλής». Και μετά απ' αυτό, ερχόμαστε στο «Μεγάλο μας τσίρκο», που είχε πάρα πολύ μεγάλη απήχηση. Το '73 είχε πρωτοπαχτεί στην Αθήνα με μια άλλη μορφή. Τότε ο Παπαδόπουλος ήθελε κάπως να παίξει τον δημοκρατικό! Να γίνει Πρόεδρος της Δημοκρατίας και μ' όλη αυτά να μας πουλήσει δημοκρατικότητα. Όχι πως βρήκαμε πολύ λαοκαριμένα τα λουριά, αλλά νομίζαμε ότι ήταν ευκαιρία να

τολμήσουμε κάτι. Βέβαια, όταν λέγαμε να τολμήσουμε κάτι, σημαίνει ότι δεν ξέραμε και τί θα γίνει. Έγραφα εγώ τα κείμενα, 23 κείμενα, κομμάτια, ήταν σπονδυλωτό το έργο. Τελικά η λογοκρισία άφησε τα 9. Και με τα 9 αυτά έγινε η παράσταση. Γράψαμε φυσικά 23 για να μη ξερεθεί η λογοκρισία και να μη ξέρει τί να κάνει. Και όντως η λογοκρισία μπερδεύτηκε κι έκοψε εκείνα που εμείς δεν θέλαμε. Και πήραμε ακριβώς εκείνα που θέλαμε. Και μ' εκείνα κάναμε την παράσταση. Κι ήταν, πράγματι, η παράσταση ένα απ' εκείνα τα ωραία που μπορούν να συμβούν στο θέατρο. Και σε κάποια στιγμή ξέφυγε εντελώς από τα χέρια μας κι έγινε από θεατρική παράσταση πολιτικό γεγονός.

Π.Π. Ναι, εμείς είδαμε το «Τσίρκο» στην περίοδο ακριβώς μετά την αλλαγή κι εδώ στην Αθήνα και στην Κύπρο φυσικά.

Ι.Κ. Κι ο κόσμος ερχόταν, όχι για να δει θέατρο, αλλά για να ερευνηθεί πολιτικά. Έτοιμος να κάνει διαδήλωση, θάβγαινε από το θέατρο για να κάνει πορεία. Κι είναι να το χαιρέται κανείς αυτό, όταν το θέατρο σπάει τα φράγματα και μετουσιώνεται σε κάτι άλλο.

Ο Ιάκωβος Καμπανέλλης στο σπίτι του στην Αθήνα.

Π.Π. Τι ακολουθεί τώρα Ιάκωβε; Ι.Κ. Ακολουθεί άλλη μια επιτυχής συνεργασία με την Καρέζη, το '75 πια, μετά τη μεταπολίτευση, ο «Εχθρός Λαός». Είναι να έργο πάλι σπονδυλωτό, που πρώτα ειδοποιεί για το κακό που μπορεί να επανέλθει. Ουσιαστικά, αναφέρεται στο γιατί φτάσαμε στη δικτατορία. Είναι έργο που είχε απήχηση. Όχι τόσο όση το «Τσίρκο», γιατί όταν περάσει ο κίνδυνος, όταν περνάει οι κατοχές, κάπου αρχίζει να λασκάρει κανείς και να μη γνιοιάζεται πολύ — πολύ.

Π.Π. Αρχίζει, δηλαδή, η επανάσταση! Ι.Κ. Αυτό ακριβώς. Αρχίζει επανάσταση. Εδώ θάθελα ν' αναφέρω ότι μέσα στο '75, σαν κάτι πολύ ωραίο για μένα και πολύ ωραίο ανάμνηση, είναι ο ερχομός του «Τσίρκο» και στην Κύπρο. Και ήταν η πρώτη φορά που ήρθα μετά την καταστροφή, μετά τον Αττίλα και είδα την Κύπρο ρημαγμένη, το Προεδρικό Μέγαρο μ' όλα τα σημάδια του βομβαρδισμού και της πυρκαϊάς, τις χιλιάδες τους πρόσφυγες στους καταυλισμούς.

Π.Π. Πότε είχες κατέβει για πρώτη φορά στην Κύπρο; Ι.Κ. Θα πιάσω την ιστορία από πιο παλιά. Στο '62 ή στο '61, δεν θυ-

μάμαι, στο Λονδίνο, γνώρισα ένα πάρα πολύ ενδιαφέροντα νέο, νεώτερο από μένα και γίναμε πάρα πολύ φίλοι. Μάλιστα, εκείνος είχε το προνόμιο να έχει ένα αυτοκίνητάκι, πούχε αγοράσει με 100 λίρες και είχε τέτοια χάρη το αυτοκίνητο που όταν έβρεχε παίρναμε και μια ομπρέλλα για γούστο, την οποία ανοίγαμε για να μη πλύνουν τα νερά μέσα. Όταν εγώ κάπνιζα κι εκείνος δεν κάπνιζε, τούλεγα: «Στάσου σε παρακαλώ να σβήσω το τσιγάρο». Κι από μια τρύπα του πατώματος προσπαθούσα να σβήσω το τσιγάρο στην ασφαλτο του δρόμου. Ο φίλος αυτός έφυγε από το Λονδίνο και γύρισε στην Κύπρο, στην οικογένειά του, για να δουλέψει στο νησί. Εγώ είχα μείνει ακόμη κάποιο διάστημα, είχαμε, όμως, την αλληλογραφία μας, γιατί είμασταν πάρα πολύ φίλοι. Και μου είπε, όταν γύρισα στην Αθήνα, «δεν έρχεσαι για λίγο στην Κύπρο, να την δεις γι' άλλη μια φορά». Την είχα δει μια φορά μόνο, περαστικός. Και του λέω «ναι, νάρθω». Και πηγαίνω στη Λεμεσό, για 15 μέρες και μένω κάπου 7 μήνες. Στο σπίτι του Γιώργου του Βασιλείου! Ζούσε ακόμη ο Βάσος κι η καταπληκτική του γυναίκα, η Φωφώ. Τι καταπληκτική γυναίκα! Και η Μόνικα φυσικά. Κι έτσι γνώρισα πάρα πολύ καλά την Κύπρο και την αγάπησα.

Π.Π. Τι ακολουθεί από πλευράς σου; Ι.Κ. Κοίταξε, Πάνο, έχω πάντα μιαν ευαισθησία. Η γενιά η δική μου έζησε έντονα όλη αυτά τα γεγονότα και δεν είναι τ' ότι απλώς τα έζησε, διαπασήκαμε έτσι που νάμαστε ευαίσθητοι. Δηλαδή, η γενιά που έζησε τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, που έζησε την κατοχή, κι εγώ έτυχε να ζήσω δυόμισι χρόνια σε στρατόπεδο συγκέντρωσης, δυο εμφύλιους πολέμους, όλη αυτά ήταν πολύ φυσικό να έχουν διαμορφωθεί όπως να γίνουμε πολύ ευαίσθητοι.

Μετά, λοιπόν, το '75 πάλι σταλάζει μέσα μας μια πικρα, γιατί δεν βλέπουμε ν' αλλάξει ουσιαστικά τίποτα. Οι μικροαλλαγές δεν φτάνανε. Τότε γράφω το «Πρόσωπα για βιοίλι και ορχήστρα». Είναι ένα έργο που έχει παιχτεί από τον ΘΟΚ, ένα έργο με τέσσερις μονόλογους. Εκεί είδα και μιαν ιδανική ερμηνεία ενός μονόλογου. «Η γυναίκα και το λάθος», όπου έπαιζε η μεγάλη σας και μεγάλη μας Δέσποινα Μπεμπεδέλη. Αυτό πηγαίνει στο Θέατρο Τέχνης κι έχει μεγάλη απήχηση. Λίγο πολύ, αν θέλεις,

έχει ένα χαρακτηριστικό κι αυτό το έργο, όπως και τα «Τέσσερα πόδια του τραπέζιου» έχουν το χαρακτηριστικό, ότι πια δεν είναι το μεγάλο θέατρο, το «Τσίρκο», το «Εχθρός Λαός», που έχουν ένα επικό χαρακτήρα. Σαν έργα έχουν το εξομολογητικό του κλειστού θεάτρου. Και τα δύο αυτά έργα είναι έργα τα οποία έχουν πια την απήχηση μιας νεώτερης απογοήτευσης, με το σατιρικό τους στοιχείο, το πολύ πικρό.

Λοιπόν, μετά το '76 με το «Βιολί...» και το '78 με τα «Τέσσερα πόδια...», στο Θέατρο Τέχνης το '81 ανεβαίνει για πρώτη φορά ένα άλλο έργο του '51 - '52, «Ο παπός ο πόλεμος».

Σε συνέχεια, έχω θελήσει κι εγώ να μη γράψω για ένα διάστημα μεγάλο.

Π.Π. Είναι η περίοδος της ΕΡΤ αυτή;

Ι.Κ. Ναι, είναι η περίοδος της ΕΡΤ, που αναλαμβάνω τη διεύθυνση ραδιοφωνίας. Και μέχρι το '87, όταν φεύγω από την ΕΡΤ, είχα αρχίσει να εργάζομαι πάνω στον «Αόρατο Θίασο». Και το φθινόπωρο του '88 ανεβαίνει το έργο στο Εθνικό Θέατρο. Και Νοέμβριο του '90, μετά από δύο χρόνια, ας πούμε, ανεβαίνει ο «Δρόμος περνά από μέσα», το τελευταίο μου έργο. Αναφέρω και τα δύο, έτσι κοντά - κοντά, μαζί, γιατί έχουν κάτι το πολύ καλό θάλαγα. Βέβαια, όλη αυτά δεν είναι πολύ ηθελημένα, είναι μια άλλη φάση, ένα άλλο στάδιο, της ωριμότητας φαινόμενα. Καλά ή κακά. Ναι, είναι μια άλλη στάση.

Π.Π. Μπορείς να τ' αναλύσεις κάπως. Και τούτο γιατί δεν τα γνωρίζεις αυτά τα έργα η Κύπρος;

Ι.Κ. Ο «Αόρατος θίασος» είναι ένα ρεαλιστικό έργο. Τώρα, όταν λέμε ρεαλιστικό εννοούμε κάτι που έχει άμεση σχέση, άμεση καταγωγή από την κοινωνικοπολιτική μας πραγματικότητα. Ο «Αόρατος θίασος», όλη του η δράση, όλο το έργο διαδραματίζεται μια νύχτα σε μια κρεβατοκάμαρα ενός πολύ επιτυχημένου επιχειρηματία. Στην κρεβατοκάμαρα ενός ζευγαριού, που βρίσκεται σε μια μέση ηλικία, στην ώριμη, μέση ηλικία. Και ό,τι διαδραματίζεται επί σκηνής είναι αυτό που σκέφτονται όργα, πολύ αργά τη νύχτα. Δεν είναι καθόλου μεταξύ τους, αλλά είναι αυτό που σκέφτονται, αυτό που σκέφτονται κι ονειρεύονται μεταξύ ύπνου και ξύπνιου κι αυτό που θυμούνται, οι αναμνήσεις. Αυτό δεν είναι πράγματα που γίνονται εκείνη των ώρα, αλλά πράγματα που έρχονται σαν ανάμνηση, σαν σκέψη, σαν όνειρο. Αυτό είναι, άλλωστε, ο «Αόρατος θίασος», που όλοι τον έχουμε μέσα στη σκέψη μας. Ο κάθε άνθρωπος και ο συγγραφέας και ο σκηνοθέτης και ο πρωταγωνιστής ενός έργου. Είναι το όνειρό του.

Αυτό το έργο, όλο μαζί, ήταν ο μύθος, ο ιστός, η τραγωδία της επιτυχίας ενός πολύ επιτυχημένου επιχειρηματία, που νιώθει ότι είναι αποτυχημένος εσωτερικά. Ο ιδιώτης μέσα του, το κύτταρό του, ο ψυχικός του βίος έχει εντελώς αποτύχει.

Αυτός είναι ο «Αόρατος θίασος» κι όπως είπα, ανέβηκε στο Εθνικό Θέατρο. Εδώ έχουμε δυο πρόσωπα, αλλά επί σκηνής παραλαύνουν κάπου 30, με τ' αποσπάσματα από τις μνήμες κτλ. κτλ.

Και το τελευταίο είναι «Ο δρόμος περνάει από μέσα», που θεωρείται το καλλιτεχνικό γεγονός της χρονιάς και της δεκαετίας. Όχι από άποψη προσέλευσης κόσμου.

(Συνεχίζεται)